

Мед з дікалоном

Юрій Камаєв

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Серія «Magistra vitae»

Випуск IV

Юрій Камась

Мед з дікалоном

роман у новелах

Серію «Magistra vitae» засновано 2016 року

Гандзя

В есна цього року вдалася рання. Вже в березні сніг згинув під лагідним промінням теплого сонечка. В небі цвірінькає якесь птаство. Настрій — весняний, радісний. Я поплескав по шиї свого Вороного. Гарний у мене коник. Буває, покладе голову мені на плече і підставляє вухо. Я з ним розмовляю, ділюся своїми бідами та образами. Він хоч і тварина, та все розуміє і відчуває. А якщо я маю шматочок цукру — обов'язково пригощу. Ось Басюк каже, що то коню шкодить, і посміюється наді мною в сиві вуса.

Я в полку недавно і почуваюся ще зовсім дітям поряд із моїми однополчанами. Наш комескадрону товарищ Семенко, колишній матрос революційного міноносця «Смелій» кличе мене ласкаво «салага».

Ми женемо петлюрівську контру, а я ще ні разу не був у боях і мені якось ніяково перед старшими товаришами.

Наш полк вчора перекинули сюди, у Вапнярку. Маленьке містечко, оку ні за що зачепитися. Закіптюжений і обісцяний будинок вокзалу з вибитими шибками, кілька обгорілих скелетів вагонів, двійко мертвих іржавих паровозів та нескінченне плетиво залізничних колій.

Я сидів на лаві і крутив самокрутку. От бачила б зараз мене моя Ганнуса... Я вже не той школяр, якого вона знала. У фуражці, з шашкою при боці, новенькою карабінкою за плечима — червоноармієць Першого Червоного українського кінного полку. Ех, треба буде якось зробити фотокартку і вислати їй. Коли ми

бачилися востаннє, то посварилися. Вона сказала мені, що я бовдур і, мабуть, усі клепки з голови розгубив, якщо пішов до більшовиків, що її тато воюють за Україну і вона більше бачити не хоче москальського попихача, себто — мене. А я на прощання назвав її Гандзею — вона страшенно не любить, коли її так називають. Я хотів багато чого сказати. Розказати про класову боротьбу, революцію і багато інших речей, про які чув на мітингу. А вийшло по-дурному — просто її образив. Наче я не за Україну йду воювати. Я теж за Україну — тільки без поміщиків і буржуїв. Образливо і прикро думати, що твоя кохана — контра. І чому її батько, Опанас Свиридович, пішов з петлюрівцями? Адже він — простий шкільний учитель, а ніякий не буржуй. Усього майна — маленька хатина в передмісті. Можна сказати — справжній пролетарій, тільки несвідомий. Навіть мій тато, що мають невелику слюсарню майстерню, живуть краще.

А Ганнуса завжди стоїть перед очима — в білому гімназійному фартушку, вітер шарпає чорні кучері. Закусила від образи губки, в очах — сльози. Як би я хотів її побачити і перепросити. Їй богу, повівся, як останній дурень...

Ні, мабуть, вона не контра, а просто заблуждається. Нічого, повернуся з фронту — перевоспітаєм, як каже товарищ Семенко. І ніякий я не москальський попихач, а красноармеець Першого Червоного українського кінного полку. Хоч де правду діти, добре допомагають нам воювати за совіцьку Україну російські товариші. Без них нічого б не вдіяли з петлюрівською контрою. Наш полк — справжній інтернаціонал — із чотирьох ескадронів лише наш — український. Є мадярські товарищі, та найбільше — російських. Ось Басюк каже — вони нам, як брати, в імперіалістическу одну вошу з ними в окопах годували.

Неподалік, на сусідній колії, вивантажувалася якась частина. Невисокі, жовтолиці й вузькоокі, схожі, між собою, наче сини однієї

неньки, червоноармійці швидко шикувалися на пероні. І озброєні — куди нам братися. На взвод по ручному кулемету системи Люїса. Ото ж нам поміч буде — бо ж навіть я знаю, що кіннота без піхоти небагато варта.

Та товарищ Семенко лише тихо матюкнувся кучерявим краснофлотським матюком і зі злістю плюнув у їхній бік.

— Що дивишся? — тихо запитав мене Басюк. — То китайці. Ось цими люїсами вони підтримуватимуть з тилу нашу революційну сознательность. Нічого, малий. Панів виженемо, а тоді і з ними розберемося, і з латишами, і з комісарами.

А ось комісара в нас зараз немає. По-дурному загинув — вчора випадково застрелився, коли чистив свого нагана. Ще Басюка тоді до особого отдела тягали. Він мало під ревтрибунал не потрапив, що не вберіг товарища комісара, хоч був поруч. Та Басюк — чоловік героїчний, його вся наша дивізія знає — тож усе якось владналося. Скоро обіцяли прислати нового комісара.

Але мене обсіли інші думки — я вже хотів було йти шукати у містечку фотографічну майстерню. Може, позичити у Басюка для фотознімки пару ручних гранат для більш хвацького вигляду? Я ж вістовий, мені гранат не положено.

Та ось мою увагу відволікло щось дивне, небачене раніше. Рейками повільно сунула якась почвара — приземиста, багристо-зеленого кольору. Земля двигтіла під вагою цього монстра, навсібіч найжаченого кулеметними і гарматними стволами. На одному з вагонів білою фарбою писало «Товарищ Троцький». Механічна потвора повільно зупинилася, і з маленьких непомітних дверцят хвацько вискочив чоловік у засмальцьованій шкірянці. Він припалив папіроску і глянув на мене.

— Что, красноармеец, не відал таких раньше?

— Та ні, — сконфужено відповів я.

— Это «Товаріщ Троцкій» — бронепоезд дредноутного тіпа, серії «Хунхузь». Ізготовлен на Путіловском заводє, — з гордістю сказав він.

Я розглядав сталеві листи, подряпані кулями і осколками, гудзики заклепок, грізні гарматні і кулеметні башти. Ось вона, зброя світової революції! Чого варті моя нікчемна карабінка і шашка супроти такої моці. Та і весь наш ескадрон такому нічого не вдіє.

— То ви нам у поміч? — запитав я.

— Нет, — засміявся той, — самі управітесь. Товаріщ Антонов-Овсеєнко перебрасивает нас на Врангелевській фронт, тудя, гдє жарче. Ну всьо, в'юноша, что-то заболтался я с тобой.

Він кинув недопалок і зник за сталевими дверцятами.

Я ще довго дивився вслід бронепоезду, що плавно набирал швидкість.

* * *

Товаріщ Семенко отримав наказ вирушати у напрямку Деражні до залізничного роз'їзду №N і вибити звідти петлюрівців. Цей роз'їзд чи полустанок — лише одна хатка наглядача і навсібіч — безкрайній степ, пустка, де за обрієм губляться рейки залізничного полотна. Коло будиночка маленький садок — кілька ошатно підбілених і доглянутих яблуньок. Петлюрівських військ тут не було. Але захопили двох полонених — петлюрівського підхорунжого і залізничника — наглядача роз'їзду. Вони пили чай і нас зовсім не сподівалися. Взяли їх швидко — підхорунжий навіть не встиг схопитися за нагана.

Обох допитував товаріщ Семенко. Виявилось, що вони — рідні брати. Петлюрівець попри те, що ще зовсім молодий, мабуть, зі студентів, виявився затятим — нічого не сказав. Його розстріляли у тому яблуневому садочку, або ж, як жартома каже товаріщ Семенко — шльопнули. Гарна чорна чумарка з доброго сукна нам не по фасону, а от майже не зношені хромові чоботи дісталися мені, бо

товаріща Семенка трохи тисли.

Під важкими краснофлотськими кулаками, харкаючи кров'ю, наглядач лише сказав, що брат чекав, коли повернеться Гандзя.

— І когда ж она верньотся, ета девушка Гандзя?— запитав Семенко.

— Скоро, товарищ, скоро. Тільки трохи заждіть, — відповів наглядач. Якась недобра іскорка майнула в його очах. І чого це він скалиться перед смертю?

Залізничника теж розстріляли у тому садку.

Перед очима сплило обличчя моєї любі Ганнусі... Її карі очі, у яких завжди грають хитрі бісики... Згадався її дзвінкий сміх.

Цей петлюрівець-підхорунжий теж, мабуть, кохав свою любу Ганю, Ганнусю, Гандзю, та не дочекався. Хоч класовий ворог, та його якось трохи шкода. І дівчину шкода, бо брутальний наш комескадрону до женского полу.

Товаріщ Семенко розпорядився обшукати будинок. Знайшлася сулія доброго самогону, сало, буханець хліба, квашені огірки.

— Напевно, гарна дівчина ця Гандзя, якщо той підхорунжий до неї аж сюди завіявся, — філософськи промовив Басюк.

— Падаждьом, пасмотрім, — мрійливо відповів колишній краснофлотець, — я совершенно не протів пріятново женского общества.

Басюк усміхнувся в вуса.

— Чуєш, Семенко, я тобі, кнуряці, колись таки прутня одстрелю.

Я ніколи не міг зрозуміти, коли Басюк говорить серйозно, а коли жартує. Та товарищ Семенко скосив оком на руків'я ваговитого басюкового мавзера і, здається, образився.

— Ми же не только за диктатуру пролетаріата, но і за свободную любовь кровь пролівалі. Вот когда всю контру перебйом, вот тогда жізнъ настанет...

Басюк іронічно глянув на командира.

— А я свою кров проливав за невеличкий шмат землі, де побудую хуторець, посаджу садочок і обов'язково заведу пасіку. По-людськи жити хочу. А від совіцької власті мені більше нічого не треба.

Майбутнє, яке бачив Басюк, було без «свободной любові», латишів, китайців, комісарів і, можливо, навіть без товарища Семенка.

— Ех, не большевік ти, Басюк, а так, попутчик... А то давно би уже ескадроном командовал, а то і полком. Ти же за царя в унтерах ходів, — зітхнув Семенко.

У п'яній балаканині злетіло дві години. Тривожно задзеленчав телеграфний апарат, та, як на ту біду, ним ніхто не вмів користуватися.

— Погорячілись ми со смотрітелем, — скрушно промовив Семенко, — может, ето что-то важное.

Апарат все дзеленчав і дзеленчав, аж поки таки не змовк. Раптом до хати вбіг вартовий і повідомив, що наближається якийсь бронепоезд. Семенко вийшов на поріг хати, позіхнув і навіть не підніс до очей далекогляда.

— Ето свої, я знаю етот бронепоезд. Ето «Товаріщ Троцкій» возвращается. Басюк, налівай бистрее, а то братішки с бронепоезда за нас всьо вип'ють і сожрут. — Він повернувся до мене: — А ти сбегай, коней напої.

Поки я викручував відро води з глибокої криниці, в хаті басовитий голос Семенка вже завів безкінечне краснофлотське «Яблочко».

Та щось мене непокоїло. Звідки взявся тут «Товаріщ Троцкій»? Він же вирушив на Врангелівський фронт. Може, командування завершило?

Бронепотяг тихо на малих парах під'їжджав до станції. Раптом мені стало млосно. Башти повільно поверталися в наш бік. За мить застрочили важкі «вікери» і «максими», гучно гримнули гармати. Два десятка кулеметів змітали все живе. Дибилися і падали коні, бігали, не знаючи, де сховатися, люди і теж падали, скошені градом куль з панцирника. Відро з водою шубовснуло назад у криницю. Я мчав до свого Вороного, припнутого за хатою. За мить я вже був у сидлі і божевільним чвалом погнав коня якнайдалі звідси.

Краєм ока побачив, як на поріг хати вибіг Басюк, прицільно стріляючи з рук із ручного кулемета по бійницях панцирника. Він щось кричав червоноармійцям, що метушилися під кулями та майже одразу впав, перехрещений кулеметною чергою. Дебелий Семенко, люто матюкаючись, намагався пролізти крізь невелике віконце і застряг. За мить хатину наглядача огорнуло вогнем, здивився дах і його стіни розвалилися від вибуху снаряда, поховавши під уламками тіло колишнього революційного матроса з міноносця «Смелій».

Кулемети бронепоезда все не змовкали... Зненацька щось запекло під лопаткою.

У мене потьмяніло в очах і я впав з коня. Було дуже боляче, ліва рука поступово німіла, ставало млосно і важчали повіки...

Зовсім поруч парував і сичав злим казковим змієм панцирний поїзд. На сталевому борті одного з вагонів великими літерами писало «Гандзя», а трохи нижче — «Воля України або смерть» і намальована оскалена адамова голова.

Ось чому перед смертю усміхався залізничник. «Гандзя» — то не кохана дівчина його брата підхорунжого, а бронепоезд дредноутного типу серії «Хунхуз», рідна сестра-близнючка «Товарища Троцького», викувана напередодні імперіалістическої майстровитими путіловцями — тільки петлюрівська. Який же злий дотепник надумався назвати цю хижу панцирну потвору таким рідним і любим мені дівочим ім'ям?

Теплі губи Вороного лоскотали долоню, марно шукаючи у ній шматочка цукру...

— Вороний, мій вірний друже... Перекажи моїй любій Ганнусі, що я помер за Україну і совіцьку владу.

Марення

Його хода гучно відлунувала під високою склепінчастою стелею давнього єзуїтського колегіуму — величною будівлею у стилі класицизму, зведеною тут віртуозом архітектури Павлом Гіжицьким на гроші князя Януша Вишневецького та ордена єзуїтів, либонь, надто масштабною, надто вишуканою для цього маленького сонного повітового міста. Воно таким лишилося і зараз, наче немає ніякої війни... Мабуть тому, що тут немає різних урядів та штабів — немає тої гарячки та нервозності. Та й військ тут майже немає. Тут на постої лише кулеметна півсотня січових стрільців. Їхній командир, отаман Завберман, тимчасовий військовий комендант міста, одразу відвідав і наш шпиталь. Сухуватий, офіційний, із певним галицьким снобізмом щодо нас, наддніпрянців, — вочевидь, виходець із австрійського офіцерства, запропонував допомогу в облаштуванні, хоч насправді, мало чим міг допомогти.

Це місто поки що досить далеко від фронту. Та таких вже чимало ми полишили. Котимося перекотиполем, навіть не намагаючись зачепитися, втікаємо навіть перед сотнею кінноти...

Недавно залишили Здолбунів...

Тоді сів дрібний перший сніжок і холодний вітер пронизував наскрізь. Коли шпитальні вози вийшли за місто, пролунали далекі вибухи.

Один із поранених звівся на ліжках і подивився у той бік. У його очах була безнадійна туга.

— Знаєте, що то було, докторе? Це вмирали наші панцерні потяги... Для них рейки скінчилися — далі поляки...

Скоро, мабуть, і наші рейки скінчаться. А десь на тому боці Дністра після важких боїв із галерчиками гинуть рештки Галицької армії — із польських радіоперехоплень виходить, що її вже не існує, вона розбіглася...

А ми і тут не зачепимось — полки по п'ятдесят-шістедесят чоловік, батареї без амуніції і лише безліч різних штабів та урядів...

«Наші війська відходять на зарання підготовлені позиції для завдання рішучого удару супротивнику» — зринула в пам'яті фраза із останнього наказу. Скільки вже було таких наказів.... У можливість цього контрнаступу вже не вірить навіть наївна Галинка, сестра-жалібниця. Ми просто котимось, втікаємо, зрідка огризаючись. У вояка безнадійно відступаючого війська немає мрій, вони розтанули, згинули. Лишився лише обов'язок перед шістдесятма хворими людьми й усвідомлення власної безсилості. Від тифу немає ліків. Хіба недосяжний і міфічний патентований американський препарат, байки про який ходять серед фельдшерів? Є лише морфій...

У Галинки червоні від сліз очі. Помер той хорунжий. До останнього говорив їй двозначні компліменти, сипав дотепами, читав якісь віршики... Кріпився хлоп цосили. А перед смертю марив, кликав якусь Катрусю.

Бідна щиросерда Галинка... Вона, здається, до цього ніколи не звикне. Та тут є лише один доктор — пан Бог. Та чи є він загалі... Мабуть є, та на цьому клапті землі він одвернувся від людей. А може, просто спить богатирським сном десь на небесах і не відає, що тут робиться. А коли він врешті прокинеться, одразу ж настане лад і «благолепіє». Знову засвітяться осяйні вітрини київських крамниць і ресторацій, замість п'яної червоної солдатні з'являться на вулицях панночки, вбрані за останньою європейською модою, у парадних буде чисто і чутно буде ароматами парфумів і доброго тютюну, а не смердітиме сечею. І скрізь будуть у пошані герої

визвольної війни, оповиті вдячністю простих обивателів, прихильністю жінок і благоговійною повагою юнацтва. Всього лиш півроку тому, коли українське військо переможно вступало до Києва, це не видавалося знуцанням. Мабуть, пан Бог таки спить.

Доктор запалив цигарку. Ядучий дим міцного тютюну лише їв очі, легше не стало. Він не спав уже другу добу. Оперував цілу ніч у сусідньому шпиталі. Просякнуті кров'ю бинти, нутрощі, відрізані руки та ноги — усе нашвидкуруч, похапцем. Військові лікарі насправді не лікують, а лише тимчасово повертають до строю.

Здається, закінчили... Він спробував заснути, та не зміг. У потойбіччі свідомості знову була захляпана кров'ю операційна, скальпель, крики болю. Навіть уві сні він продовжував оперувати.

— Фронт, як нитка, на позиціях один стрілець на п'ятдесят метрів. Ми й тут не затримаємось, — гугнив басовитий голос за ширмою,— червоні можуть прорватися в будь-який момент.

Настійливе штурхання у бік.

— Пане докторе, знову привезли поранених.

Начальник шпиталю, Антін Онисимович, мабуть, одлитий із криці. Здається, він ніколи не спить і не втомлюється.

— А що ви хотіли, юначе? Я ж із Залізної дивізії, у нас усі залізні.

Та ти не залізний, хоч і намагаєшся якимось триматися. Антін Онисимович глянув поверх окулярів і лише похитав головою.

— Колего, ви надто втомлені, вам не можна більше оперувати. Ідіть, виспійтесь...

Михайло намагався заперечувати, хоча відчував, як тремтять пальці.

— Докторе Синицький, наказую вам негайно повернутися до вашого шпиталю, — голос Антона Онисимовича бринить металом. Ні, мабуть, він таки залізний.

— Наказ, пане докторе, — він вмісно, наче хвацький лейб-гусар, клацнув підборами.

Ці шістдесят людей повільно помирають, лиш ти і одна сестра-жалібниця, бідна Галинка. Нещодавно була ще одна — пані Ольга, розбитна рудоволоса чортиця. Говорила з кумедним російським акцентом. Та за нею прийшли — підкреслено ввічливий детектив із двома похмурими козаками. Із військовою контррозвідкою погані жарти.

— Навіщо ти це зробив? —лише запитала вона з докором.

Втім, він нічого не робив — був надто заклопотаним і неуважним. Він спав з нею, та зовсім її не знав. Більшовицьку агентку, товарища Ольгу, розстріляли наступного ранку після швидкого військово-польового суду... Розстрілюють чомусь завжди на світанні. І добровольці, і наші. Лише товарищі розстрілюють безпринципно, будь-де і як-небудь, блюзнірськи порушуючи усі віковічні неписані правила та звичаї, перетворивши страту із похмурого ритуалу на щось звичне, буденне, навіть веселе. Для балтійського братішки вбити людину — «шльопнуть», так само просто, наче грайливо ляснути по драглистій дупі якусь п'яну курву.

Лунко звучать його кроки під давніми склепіннями. На нього чекає Галинка і шістдесят хворих. А може, вже п'ятдесят вісім. Двоє було дуже важких...

Знову палати, ін'єкції морфію, піт, гарячка, швидке нерозбірливе марення. Ці смерті сіє зовсім крихітне створіння Боже — *pediculus humanus corporis*, одежна воша. Цей дрібний паразит відправив на той світ чи не половину українського війська.

— Пане докторе, я почергую ще, поспіть хоч трошки, ви маєте дуже кепський вигляд, — просить Галинка.

Вона просто янгол, наша земля не гідна, щоб її торкалася ступня Галинки. Коли ми переможемо — куплю багато троянд, цілий

оберемок, і посипатиму їхніми пелюстками землю перед нею. Ні, краще, коли просто виживу. Це менш фантастично.

Він приліг на тапчан в «ординаторській» — темному закутку, відгородженому від палати з хворими старим простирадлом. Та сон кудись вивітрився. Доктор дивився на стелю. Дивно, не помічав раніше цього розпису. Потьмянілі небеса, якісь темні обриси людей — годі розгледіти, мабуть, святих. Душам померлих звідси і летіти далеко не треба. Що б на це сказав старенький отець Лука, який щодня приходить сповідати хворих?

Він забороняв йому, пояснював, мало не погрожував револьвером, та марно. Потім махнув рукою, зрештою — це його обов'язок. Священики першими гинуть під час епідемії, навіть раніше лікарів. Тих ще трохи рятує задушливий омофор карболки. Будь відвертим хоч перед собою, не грайся у цинічного товстошкірого доктора — ти боїшся підхопити тиф, щодня ловиш себе на думці, що шукаєш у собі перші симптоми цієї страшної хвороби.

Він врешті звівся з тапчана. Треба хоч якось заснути, розігнати щільну зграю чорних думок, що обсіли зусібіч. Завтра багато роботи, треба бути на ногах. Він зламав ампулу і набрав у шприц один мілілітр прозорої рідини. Повільно ввів під шкіру голку.

Спочатку наче вдарило, штовхнуло, потім звідкись знизу живота пішла хвиля приємного ласкавого тепла. Він заплющив очі. В пам'яті зринуло бубоніння старого професора: «Морфій — вещество семейства опіатов, содержит ряд алкалоїдов — морфін, кодеїн...». Червоний корпус університету і біля нього люди в хакі. Ціла процесія — більшовики під проводом якогось губатого вождя урочисто несуть велику ікону. Наче абсурдна постановка божевільного авангардиста — на іконі цар Ніколай. Вони натхненно виспівують «Інтернаціонал» і розмашисто хрестяться.

У ці величні, майже вагнерівські, хори знову вривається голос професора: — «Действіє морфія на організм супроводжується состоянієм блаженства, льюгкості теченія мислі, пацієнт іспитиваєт состояніє ейфорії».

• • •

Далі — у повній книжці «Мед з дікалоном».
nashaknyga.com.ua